

Since domestic animals have always been in the households of peasants and, in principle, had the same functional load, therefore there are not so much differences between animal components in two languages, although there are certain animals that are endowed with various features. Especially a rooster and a pig are endowed with common features.

The conducted research found wide prospects for further study of phraseological units containing animal components not only of domestic animals but also of predatory wildlife.

Key words: *phraseological unit, idiom, idiomatic expression, idiomatic unity, idiomaticity, semantic difference.*

Широков В. А.,

академік НАН України,

директор Українського мовно-інформаційного фонду НАН України

E-mail: shirokov@nas.gov.ua

Надугенко М. В.,

кандидат філологічних наук, доцент,

науковий співробітник Українського мовно-інформаційного фонду НАН України

E-mail: margo-ua@ukr.net

СТВОРЕННЯ ВІРТУАЛЬНОЇ ОНОМАСТИЧНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ «ОЙКОНІМИ ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ» НА БАЗІ ПЛАТФОРМИ UNILEX

У статті обґрунтовано необхідність застосування комп'ютерних технологій у дослідженнях онімного матеріалу, представлено новий метод дослідження назв поселень Дніпропетровщини із залученням сертифікованого програмного продукту «Довідкова база даних адміністративних одиниць «NAMES», презентовано інтерфейс та можливості бази даних, зазначено необхідність створення та перспективи використання віртуальної ономастичної лабораторії «Ойконімія Дніпропетровщини» на базі платформи UNILEX.

Ключові слова: *ойконім, база даних, віртуальна лінгвістична лабораторія, ономастичні методи дослідження, інновація.*

На сучасному етапі розвитку української ономастики постає необхідність застосовувати новітні інформаційні технології, використання яких дозволяє презентувати ономастичний матеріал у мережі Інтернет у вигляді віртуальних лінгвістичних лабораторій та створювати відповідні Web-сервіси, що сприятиме широкому введенню в загальний науково-навчальний простір унікальних даних та знань, більшість із яких на сьогоднішній день існують лише у поодиноких паперових варіаціях (архівні відомості, рукописні карти, реєстри населення тощо).

Слід зазначити, що саме сучасні інформаційні технології в умовах становлення інформаційного простору здатні забезпечити оперативну взаємодію дослідників, доступ до інструментарію, аналітично-обчислювальних ресурсів тощо. Трансдисциплінарність ономастичної галузі, її дотичність до багатьох ділянок науки (географія, історія, археологія тощо), масштаби застосування та поширення вимагають загальної перебудови мовно-інформаційного складника ономастичної галузі на засадах сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Так, використання комп'ютерних технологій дозволяє впорядкувати великий масив ойконімів різних хронологічних зрізів та залучити до порівняння інші території. Зазначенні факти свідчать про необхідність створювати відповідне програмне забезпечення та визначають актуальність статті.

Дослідження найменувань поселень дає можливість охарактеризувати ресурси регіональної ойконімії, виявити діалектні явища, зафіксовані лише в місцевому усному мовленні, та такі, що перебувають на межі зникнення. Крім того, таке дослідження сприятиме розв'язанню першочергових завдань вітчизняної ономастики, до яких, зокрема, належить укладання регіональних і всеукраїнського словників назв населених пунктів, «Історико-етимологічного словника назв міст і сіл України», «Ономастичного атласу України» тощо. Для досягнення такої фундаментальної мети необхідно залучати відповідні комп'ютерні технології та створювати програмні продукти, здатні забезпечити аналіз великих масивів інформації й поширити опрацьовані факти в Мережі.

Метою статті є презентація готового програмного продукту «Довідкова база даних адміністративних одиниць «NAMES» (Свідоцтво про реєстрацію авторського права № 40455 від 13.10.2011 р., автор М. В. Надугенко [4]), яку було використано для аналізу назв поселень у дисертаційній роботі «Ойконімія Дніпропетровщини» [3], короткий опис структури та можливостей зазначеної бази даних та тих основних функцій, які вона здатна виконувати на сьогоднішній день.

Представлено перспективо новий метод дослідження ойконімів із застосуванням зазначеної бази даних із перспективою створити Віртуальну ономастичну лабораторію «Ойконіми Дніпропетровщини» на базі платформи UNILEX.

Ономастичні студії є частиною загальних лінгвістичних досліджень, які на сучасному етапі науково-технічного прогресу здатні якісно здійснюватися лише із залученням комп'ютерних технологій. Так, вимоги часу диктують певні інформаційно-технологічні вимоги для ономастичних досліджень, яку автори статті на підставі свого досвіду бачать у реалізації створення Віртуальної ономастичної лабораторії «Ойконіми Дніпропетровщини» на базі платформи UNILEX. Як зазначає академік В. А. Широков, віртуальні лексикографічні та корпусні технології повинні стати надбанням і робочим інструментом усіх дослідників мови та мають бути впроваджені практично в усіх навчальних і наукових закладах України, при цьому має бути обов'язково забезпечена ефективна взаємодія фахівців через спеціальну професійно-орієнтовану мережеву інфраструктуру. Це дало б реальні можливості зробити справжній прорив у галузі створення сучасних інтелектуальних лінгвістичних технологій опрацювання й аналізу Великих Даних, що циркулюють у Мережі в неструктурованій мовній формі [7].

На основі зазначених фактів доведено, що першочерговим завданням сучасної ономастики є саме створення та впровадження в Мережу Віртуальної ономастичної лабораторії «Ойконіми Дніпропетровщини», основним базовим ядром якої стане «Довідкова база даних адміністративних одиниць «NAMES» (далі БД). Приклад розв'язання зазначених завдань на принципово новому рівні розроблено силами науковців Українського мовно-інформаційного фонду НАН України. Так, саме там створено Національну словникову базу України, якій рішенням Уряду України надано статус наукового об'єкта, що є національним надбанням України. У складі Національної словникової бази функціонує фактично єдиний в Україні лінгвістичний корпус української мови, обсягом понад 170 млн. слововживань [1]. Розроблено і функціонує багато електронних Віртуальних лексикографічних систем, які подають опис різних аспектів української та інших мов світу, серед яких ономастичний матеріал обсягом понад 74 тисяч слів [1]. Так, серед великого числа створених тут мовно-інформаційних систем необхідно відзначити саме інструментальні системи – такі, що дозволяють їхнім користувачам створювати різні лінгвістичні засоби, зокрема й у віртуальному режимі. Це переважно Віртуальні лексикографічні лабораторії [5, 11], що забезпечують можливість ефективної професійної комунікації територіально віддаленим фахівцям, які працюють над великими лінгвістичними проектами.

Теоретичною базою створення Віртуальної ономастичної лабораторії є концептуальні схеми – теорія лексикографічних систем та теорія семантичних станів, представлені у таких працях: В. А. Широков, «Феноменологія лексикографічних систем»; В. А. Широков та ін., «Корпусна лінгвістика»; В. А. Широков, «Елементи лексикографії»; В. А. Широков та ін., «Лінгвістичні та технологічні основи тлумачної лексикографії»; В. А. Широков, «Комп'ютерна лексикографія»; дисертація М. В. Надутенка «Віртуалізовані лексикографічні системи»; дисертаційна робота М. В. Надутенка «Ойконімія Дніпропетровщини».

Вимоги сучасного ономастичного аналізу, теоретична основа досліджень і технічні критерії диктують певні вимоги до створення системи Віртуальної ономастичної лабораторії «Ойконімія Дніпропетровщини», серед яких виділено основні:

- мережецентричність;
- спроможність функціонувати в різних мережевих середовищах;
- віртуальність;
- здатність забезпечувати ефективну професійну взаємодію висококваліфікованих фахівців, які працюють над спільними проектами;
- кросплатформеність;
- здатність функціонувати в різних операційних середовищах і платформах;
- інтелектуальність;
- здатність виконувати певні інтелектуальні операції з природномовними об'єктами (зокрема, операції граматичної та семантичної ідентифікації) та орієнтованість на адаптацію когнітивних механізмів;
- «BIG DATA»: спроможність опрацьовувати великі обсяги лінгвістичних даних.

Як було зазначено, на теперішній час створено БД, що цілком може використовуватися як лінгвістичний інструмент для ономастичних досліджень всієї території України, аналогів якої на сьогоднішні не існує. БД є безпосередньою розробкою кандидата філологічних наук Маргарити Надутенко та кандидата технічних наук Максима Надутенка. Саме їм належала ідея за допомогою

комп'ютерних технологій обробити за короткий проміжок часу без звернення до паперових носіїв значну частину інформації. У подальшому БД може бути розширена для досліджень будь-якого ономастичного матеріалу будь-якою мовою без паперових носіїв. За допомогою програмного продукту БД було внесено та відредаговано близько 3000 сучасних та історичних назв поселень Дніпропетровщини, які відображено на паперовому носії у другому томі дисертації «Словник ойконімів Дніпропетровщини» – історико-етимологічний словник ойконімів Дніпропетровщини (2766 назв та їх форм; 1505 чинних назв населених пунктів Дніпропетровської обл. станом на 03.01.2007 р.; 2326 перейменованих ойконімів; 440 – зниклих назв поселень; карти регіону зі статистичними показниками в ойконімії Дніпропетровщини, таблиці, реєстр джерел, якими послуговувалися при його укладанні).

БД, будучи ефективним й оперативним інструментом лінгвістичного дослідження, забезпечує:

- введення та структурування даних про населені пункти Дніпропетровщини;
- пошук і статистичну обробку даних за населеними пунктами відповідно до результатів пошуку;
- можливість упорядкувати дані про населені пункти регіону, їхню адміністративну ієрархію;
- можливість пошуку та підрахунку статистичних та інших даних про будь-яку сукупність адміністративних одиниць регіону за необхідними критеріями (за історичними періодами, за принципами та мотивами номінації поселення, за способами творення ойконімів тощо);
- можливість гнучкого занесення до програми властивостей населених пунктів; гнучке введення відповідних критеріїв відбору для пошуку.

Вигляд інтерфейсу БД «Довідкова база даних адміністративних одиниць «NAMES» представлено на мал. 1 та 2 (див. цю і наст. стор.).

ПОШУК

Виберіть район:

Дніпропетровський

Виберіть раду:

Балівська сільська рада

Виберіть тип населеного пункту:

с-ще

Населений пункт:

Опис:

відгідронімний; лексико-семантичний; перейменоване

© Надутенко МВ @2008

Мал. 1. – Інтерфейс бази даних «Довідкова база даних адміністративних одиниць «NAMES»

БД «Довідкова база даних адміністративних одиниць «NAMES» репрезентує основні пункти: район; рада; тип населеного пункту; назва населеного пункту; короткий опис (принципи та мотиви номінації поселень, способи творення ойконімів, рік заснування, варіації назв тощо).

Основою бази є сучасні назв Дніпропетровщини, для пояснення етимології яких залучено історичні відомості. Так, джерельною основою фактичного матеріалу слугували довідники: «Адміністративно-територіальний устрій України станом на 1 січня 2007 р. Дніпропетровська область», який відображає ойконімію сьогодення, «Українська РСР. Адміністративно-територіальний устрій на 1 січня 1979 р.», «Українська РСР. Адміністративно-територіальний устрій на 1 січня 1947 р.», енциклопедія «Історія міст і сіл Української РСР, Дніпропетровська область», «Административно-территориальное деление Украины (По данным Центральной Административно-территориальной Комиссии)»; історичні джерела: «Генеральна карта Новоросійської губернії,

поділеної на повіти 1779 р.», «Генеральная карта реки Днепра. 1775 р.» (рукопис), «Карта повіту 1797», «План Екатеринославскаго Уезда» (рукопис), «Военно-топографическая карта России (50-60-е гг. XIX в.)», «Карта Малороссии» (1903), «Спеціальна карта України Гійома ле Левассера де Боплана 1650 р.», «Новый и полный географический словарь Россійскаго государства, или лексиконъ» (1788), інші джерела, що містять історичні дані про населені пункти, зокрема про час та умови їх заснування. Також були використані історико-архівні документи, розміщені в таких працях: Феодосій Макаревський «Матеріали для історико-статистического описанія Екатеринославской епархіи», «Архів Коша нової Запорізької Січі», «Списокъ населенных мѣсть Новомосковскаго уѣзда Екатеринославской губерній» (1911), «Лѣтопись Екатеринославской Ученой архивной Коммисіи» (1904), «Лѣтопись Екатеринославской Ученой архивной Коммисіи» (1913), «Ведомость Екатеринославского намесничества о городах, казенных имениях и помещичьих дачах по уездам с показанием числа десятин земли и записанных по последней 1782 года ревизии мужеска пола душ», «Ведомость о числе десятин земли в губернии Екатеринославской, составленной по уездам», «Вся Екатеринославская губернія» (1913), «Географическо-статистический словарь Российской империи» (1873), «Екатеринославская губернія с Таганрогским градоначальством. Список населенных мест по сведениям 1859 г.», «Справочная книга Екатеринославской епархии за 1913 г.» тощо. Зазначені джерела фіксують численні топоніми та їхні форми, які не відбиті в сучасному офіційному українському ойконімному реєстрі Дніпропетровщини або ж дійшли до наших днів, зазнавши певних змін.

Адміністративні одиниці © Надутенко МВ @2008

Кількість: 1 Повернутися до ПОШУКУ

НАЗВА:	Бикове	ЗМІНИТИ:	ОПИС:
Тип:	с	с	Перша назва – Водяне, мотивована поширеним субстантивованим прикметником водяний(е). Наступний ойконім виник під впливом заснування німецьких колоній Катерингоф, Katharinenhof [Места немцев, с. 161] – мотивований поширеною ОН
Район:	Криничанський	Криничанський	
Рада:	Биківська сільська рада	Биківська сільська рада	

Мал. 2. – Інтерфейс бази даних «Довідкова база даних адміністративних одиниць «NAMES»

Передбачена можливість поповнити базу новими матеріалами, що може бути використано надалі для дослідження ойконімів всієї території України.

У майбутньому передбачено можливість підключити БД до Віртуальної ономастичної лабораторії та зв'язок з відповідними об'єктами на історичних картах.

Отже, можемо визначити основні запити до БД, які дозволяють реалізувати аналіз ойконімів Дніпропетровщини, а у подальшому й усієї території України за такими критеріями: а) пошук ойконімів з однаковими основами; б) пошук ойконімів певного історичного періоду; в) пошук ойконімів за схожою етимологією; г) пошук ойконімів за способом словотворення. Презентовані шляхи відбору ойконімів можуть застосовуватися як окремо, так і в будь-яких інших комбінаціях.

Таким чином, створена БД дає можливість подальшого комплексного дослідження матеріалу на принципово новому рівні та створить модель ойконімної системи з демонстрацією розвитку ойконімії Дніпропетровщини у часі та просторі.

Комплексна модель, створена на БД, дозволить провести комплексний масштабний аналіз топонімичних систем у порівнянні з іншими регіонами України та світу.

Список використаної літератури

1. Корпус української мови: Лінгвістичний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mova.info.

Актуальні проблеми філології та перекладознавства. – Випуск дванадцятий. – 2017 рік

2. Надутенко М. В. Віртуалізовані лексикографічні системи та їх застосування у прикладній лінгвістиці : автореф. дис. ... канд. техн. наук : 10.02.21 / М. В. Надутенко. – К., 2016. – 22 с.
3. Надутенко М. В. Ойконімія Дніпропетровщини : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – укр. мова. – Х., 2015. – 200 с.
4. Свідомство про реєстрацію авторського права на твір : Довідкова база даних адміністративних одиниць «NAMES». – Реєстраційний номер 40455, від 13.10.2011 р.– К., 2011.
5. Термінологічний українсько-російсько-англійський словник-довідник зі зварювання: Науково-технічна термінологія / укладачі: В. А. Широков, О. А. Мазур, О. К. Маковецька та ін. – [Електрон. опт. диск (DVD-ROM)] – К., 2013.
6. Широков В. А. Елементи лексикографії : монографія / В. А. Широков. – К. : Довіра, 2005. – 304 с.
7. Широков В. А. Комп'ютерна лексикографія / В. А. Широков. – К. : Наук. думка, 2011. – 356 с.
8. Широков В. А. Корпусна лінгвістика : монографія / В. А. Широков, О. В. Бугаков, Т. О. Грязнухіна та ін. – К. : Довіра, 2005. – 472 с.
9. Широков В. А. Лінгвістичні та технологічні основи тлумачної лексикографії / В. А. Широков, В. М. Білоноженко, О. В. Бугаков та ін. – К. : Довіра, 2010. – 295 с.
10. Широков В. А. Феноменологія лексикографічних систем : монографія / В. А. Широков. – К. : Наукова думка, 2004. – 327 с.
11. Широков В. А. Українсько-російський, Російсько-український словник із зварювання / В. А. Широков, О. Г. Рабулець, В. В. Чумак та ін. – К. : Довіра, 2008. – [Електрон. опт. диск (DVD-ROM)].

Широков В. А., Надутенко М. В. Создание Виртуальной ономастической лаборатории «Ойконими Днепропетровщины» на базе платформы UNILEX.

Аннотация

В статье обоснована необходимость использования компьютерных технологий в исследованиях онимного материала, представлено новый метод исследования названий населенных пунктов Днепропетровщины с использованием сертифицированного программного продукта «Справочная база данных административных единиц «NAMES», представлено интерфейс и возможности базы данных, обоснована необходимость создания и перспективы использования виртуальной ономастической лаборатории «Ойконимия Днепропетровщины» на базе платформы UNILEX.

Ключевые слова: ойконим, база данных, виртуальная лингвистическая лаборатория, ономастические методы исследования, инновация.

Shyrovkov V. A., Nadutenko M. V. Development of the Virtual onomastic laboratory «Oikonoms of Dnipropetrovsk Region» on the basis of the platform UNILEX.

Summary

The article substantiates the necessity of using computer technologies in studies of onom material, presents a new method for studying the names of settlements in the Dnepropetrovsk region using the certified software product «Reference base of administrative units «NAMES», presents the interface and database capabilities, substantiates the need for creating and using virtual onomastic Laboratory «Oikonoms of Dnipropetrovsk Region» on the basis of the platform UNILEX. The database will allow the further comprehensive study of the oikonoms on the fundamentally new level. The further research will allow to develop a model of oikonym system. This model will show the development of Dnipropetrovsk oikonym system through time and space.

Key words: oikonym, database, virtual lexicographical laboratory, onomastic research methods, innovation.

УДК 811.161.2:81'373.2

Шуневич Б. І.,
доктор педагогічних наук, професор,
директор Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
E-mail: bshunev@ukr.net

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІНІЦІАЛЬНИХ АБРЕВІАТУР І СКОРОЧЕНЬ АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНОСИСТЕМ

У статті проведено порівняльний аналіз ініціальних абревіатур і скорочень із метою виявити їхні види й тенденції розвитку в англійськомовних терміносистемах. У процесі дослідження виявлено співвідношення найбільш і найменш активних видів традиційних ініціальних абревіатур і скорочень та їхнє поєднання у нормалізованих терміносистемах, а також описано різновиди цих лексичних одиниць у новій терміносистемі з дистанційного навчання.

Ключові слова: ініціальні абревіатури, скорочення, нетрадиційні, фразові, комбіновані абревіатури.